

Emma Crebolder
VERZOENEN

Nieuw Amsterdam, 2014
64 pagina's, € 19,95

Verzoening met de tijdelijkheid

Sinds haar debuut, zo'n 35 jaar geleden, rust de poëzie van Emma Crebolder (1942) op de pijlers van (pre)historie, heden en verre toekomst. Steeds heeft zij bij de herijking van haar standpunt tegenover de vergankelijkheid sporen uit lang vervlogen eeuwen betrokken. En telkens weer werden heden en ver-schiet met vitaliteit geladen.

De verzoening met de tijdelijkheid bereikt een hoogtepunt in de laatstverschenen dichtbundels *Vergeten* (2010), *Vallen* (2012) en *Verzoenen* (2014). Dat de op leeftijd geraakte mens niet op een woord kan komen of een smak maakt, is in deze poëzietriologie eerder een zegen dan een gemis. Aan de acceptatie van geestelijke en lichamelijke ongemakken bij het klimmen van de jaren gaat namelijk een in het gedicht uitgemeten proces van ontdekking vooraf. Het najagen van een vergeten woord en het opkrabbelen na een val is een terugkeer naar de jeugd, de eeuwige jeugd zelfs.

Als vanouds kijkt Crebolder in haar poëzietriologie met de verwonderde ogen van een kind. Maar haar taal is door de jaren heen nog soberder geworden zonder aan muzikaliteit in te boeten. Tegelijk is de zeggingskracht toegenomen, mede door het steeds vaker beproefde taalexperiment.

Evenals voorgaande bundels zijn *Vergeten*, *Vallen* en *Verzoenen* niet in een stroming onder te brengen, al hebben ze kenmerken van de autonomistische richting rond Kouwenaar, Faverey en Ten Berge. Met traditionele dichters is eveneens een verwantschap aanwijsbaar zoals met de mythisch georiënteerde A. Roland Holst. Vooral toch doet het werk van Crebol-

der denken aan haar Zeeuws Vlaamse streekgenoot Jacques Hamelink.

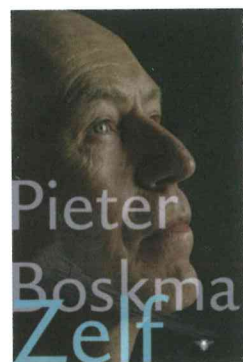
In *Verzoenen* deelt zij mee:

Nog eens ver reizen, terug
naar de herkomst, talloze
korrels, waterdampen, nevel-
veegsels. Zie de flamingo's
roze overblijfsel aan de oever
in meervoudige luchtspiegeling.
Trillingen, pieken en dalen
van een hartfilm. Geregisteerde
opwinding vanuit de cockpit,
boven op, binnenin de wolken.

Vergeten en *Vallen* vormen met *Verzoenen* een drieluik, een altaarstuk dat in de middeleeuwen de weg naar de essentie van het leven wees. Net zo'n kleurrijke en louterende sensatie is het meereizen in de diepte van vallen en vergeten. Een van de mooiste gedichten staat op de laatste bladzijde van *Verzoenen*:

In populieren gaat de wind
jachtig te keer, er is de blurb
van een meerkoet en soms het af
en aan golvend sportgejoel. Vannacht
keek ik naar de sterren en begon
de oude zee verderop te
spreken in vloeiende zinnen.

Ik wachtte aan de voet van
het duin tot de stem verzweg
wat ik zelf wilde schrijven.

Pieter Boskma
ZELF

Bezige Bij, 2014
106 pagina's, € 17,90

Zoektocht naar een 'zelf'

Pieter Boskma heeft inmiddels een indrukwekkend aantal dichtbundels op zijn naam staan. Precies dertig jaar geleden debuteerde hij met de in eigen beheer uitgegeven bundel *Virus virus*, en drie jaar later met *Quest* bij uitgeverij In de Knipscheer, die ook werk van andere Maximalen uitgaf, alsook de programmatische bloemlezing *Maximaal* (1988).

Sinds het overlijden van zijn vrouw – met wie hij zijn hele dichtende leven, meer dan 30 jaar, samen was – staat Boskma's thematiek in het teken van haar dood. In zijn nieuwe bundel *Zelf* wordt de balans opgemaakt na vijf jaren van rouw:

Na vijf jaar afzondering overzag ik mijn bestaan.
Niet eens meer kwaad, merkte ik, en geen traan meer over

Boskma kijkt veel om zich heen, noteert impressies – hij is sterk in natuurbeschrijvingen: 'en oudgeel winterlicht versmelt/ wat van elkaar gescheiden leek' – en peinst. Er is een ontwikkeling te zien naar een

behoefte de periode van overheersende rouw af te sluiten, en een hervonden optimisme: 'Zo ontstijgt men zelfs de rouw:/ men houdt zelf de treden/ van de lichttrap naar het heden' schrijft hij, en: 'O, herwonnen stem! O, hervonden lied'.

De bundel is opgebouwd als een reeks zelfportretten. Deze bieden de dichter de mogelijkheid tot veelzijdigheid, iets wat Boskma goed afgaat: kameleonachtig kruipt hij in verschillende huiden en toonaarden, van licht, haast op het ordinaire af, tot zwaar en barok

Tot de verschillende 'zelden' behoort ook een aantal bewonderde dichters die in Boskma's hele oeuvre duidelijk te herkennen zijn: Slauerhoff, Lucebert,

Herman Gorter (zinswendingen als 'dat rondom te glanzen lag', 'een ingetogen, haast verstild verrukken' en 'trantelblote tinteltere lichternis')

en Martinus Nijhoff. Zo is er een variant is op de beroemde slotstrofe van Nijhoffs gedicht 'Het kind en ik', waarin een kind 'al wat ik van mijn leven nog ooit te schrijven droom' opschrijft en meteen weer

Op de linkerbladzijden zijn woorden met het voorvoegsel 'ver' zoals 'verzweeg' en 'vervluchten' uit de tegenoverliggende gedichten geciteerd. Door hun zwemmen in het wit krijgen die woorden de aanblik van een experimenteel vers. Het voorvoegsel volgt een horizontale koers en de overige letters drijven in verticale richting. Vervolgens splitst zich een term af als 'vluchtigen' of 'zweeg', en duikt er een stukje verzonken en betekenisvolle taal op.

In *Vergeten* had Crebolder een soortgelijke animatie in petto door aan ieder gedicht een cryptogram te verbinden waarvan de oplossing in de diepte lag. En in *Vallen* verleide zij om de talrijke dubbele bodems van het titelwoord op te sporen. Zo wordt in deze poëzietrilogie de lezer actief betrokken in het speuren naar het ongeziene en onbekende en daarmee naar het alles benoemende woord.

In Crebolders lichtvoetige poëzie heeft de klank altijd een betekenisfunctie gehad. Daardoor doet haar werk denken aan het gezongen lied in de aloude orale literatuur met zijn magische kracht. Hoewel in de laatste drie bundels de gedichten van tien regels de sonnetvorm hebben verdrongen, de al genoemde muzikaliteit en evengoed de stilte zijn gebleven. Sinds haar debuut *Een hol in de zon* (1979) is de dichteres 'zingend' op zoek geweest naar hét woord en heeft zij het slechts in scherven of resten aangetroffen. 'Rond, als het Birmese schrift, wordt/ de eerste taal gesproken', lezen we in *Vergeten*. En in *Vallen*: 'een tanig levenslied/ tot bolling gekneed, het beeld// met daarnaast de fluit, artefacten,/ toevallig innig nog bijeen.' In *Verzoenen* laat de dichteres vergeten woorden opklinken en geeft zij soms een knipoog naar de ernst van een welluidend vorsend dichterschap:

Het prefix ver stelt zich tevreden met het leven. Alles mag straks vergaan zolang er genoeg verheid is gegeven. Sinds mijn foeliebout zijn geheim prijs gaf als fluwelen bout mag hij als typha latifolia of Rietsigaar de vaart omzomen.

En zal mijn tong nog eenmaal puitepaddoelekes strelen, laat dan ieder verder zijn kikkervisjes delen.

Na *Vallen* en *Vergeten* is het thema van de voorthollende tijd centraler komen te staan. Verder zijn de gedichten zo mogelijk nog persoonlijker geworden door het figureren van een 'ik', 'mij(n)' 'wij' en 'ons', of een vader, moeder en dochter. Een hoofdrol is weggelegd voor de levenscyclus en voor het familieleven zoals in de vroege bundels *De salamander is over land vertrokken* (1980) en *Onderbroken door 't licht* (1987).

Door de bestendige opëenvolging van de menselijke groei- en ontwikkelingsfasen vervloeit de grens tussen het voorbijgaan van de dingen en de oneindigheid. Daarmee krijgen de eigen dood en die van eenieder een toekomst. Treffend is deze verzoening uitgesproken in een van de zee-gedichten in de bundel. Wegzinkend in de golven vindt men zijn huis: 'Vanuit mijn vooronder kan ik nu/ eindelijk het verre bovenlicht begroeten.' Het klinkt als een profetie waarin het definitieve woord eerder gloort dan valt.

ROB MOLIN

laat verdwijnen:

Alleen de geduldige papieren vulden zich, maar toen ik terug wilde lezen wat daarop verschenen was, trok de wind ze uit mijn hand en blies ze alle kanten op, tot ze uit zicht verdwenen. En nooit zou iemand weten.

Boskma is ook een dichter die niet bang is voor ouderwetse lyriek (en zelfs epiek, getuige *De aardse komedie*). Heel wat regels in *Zelf* hadden ook honderd jaar geleden geschreven kunnen zijn, alleen bevatten ze hier en daar een modern elementje of uitroep. Dat is op zich geen bezwaar, maar toch roept het de vraag op of al die bewonderende invloed hem niet belemmert om een écht eigen stem te laten horen.

Daarnaast wekt ook deze bundel weer de indruk dat Boskma's werk, dat altijd aan de omvangrijke kant is, sterker zou zijn als de dichter zich meer zou inperken, als hij meer zou schaven en schrappen. Vooral in de lange gedichten schemert gemakzucht door. Dan valt rijm dwang in het oog, evenals ietwat flauwe vragen als 'ach, kip of ei, wat maakt het uit?', of een combinatie van beide: 'Beeld uit beeld, nietwaar?/ Schilderij uit schilderij./ Kijk hierboven

maar'. Of zouteloze constatering als 'Zo greep alles toch weer naadloos in elkaar'.

Meer beperking en concentratie zou ook de zorgvuldigheid van de gedichten ten goede kunnen komen. In een strofe als:

Dagen dat de koffiedamp
in het scharlaken ochtendlicht
danst als een gelukt gedicht.

wordt al te makkelijk naar een mooi woord als 'scharlaken' gegrepen, een regel krijgt er gauw allure van. Toch zie ik het niet voor me, dat felrode ochtendlicht, en zeker niet door koffiedamp heen gezien. Boskma grijpt hoog, maar daar hoort ook een grote veeleisendheid en precisie bij.

Misschien is deze bundel, met het uitproberen van allerlei vormen, allerlei zelden, wel meer een zoektocht dan een vinden. Nu op naar zijn eigen, wellicht nieuwe zelf.

KIKI COUMANS